

ผลกระทบจากแรงงานข้ามชาติในภาคเกษตรกรรม: กรณีศึกษา แรงงานกัมพูชาในพื้นที่สวนลำไย จังหวัดลำพูน*

The impacts of migrant workers in agricultural sector: a case study of Cambodian workers in longan orchard area in Lamphun province

ปรียาภรณ์ หมื่นราช (Preeyaporn Muenratch)**

ลิวา ผาดไธสง (Liwa Pardthaisong)***

บทคัดย่อ

แรงงานข้ามชาติได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจในภาคส่วนต่างๆ ของประเทศไทย รวมถึงภาคเกษตรกรรม ลำพูนเป็นจังหวัดแห่งหนึ่งในภาคเหนือของประเทศไทยซึ่งมีพื้นที่เกษตรกรรมจำนวนมาก โดยเฉพาะการทำสวนลำไยซึ่งจำเป็นต้องพึ่งพาแรงงานข้ามชาติเช่นกัน แต่สิ่งที่น่าสนใจคือแรงงานข้ามชาติที่มีการจดทะเบียนแรงงานเป็นจำนวนมากที่สุดในจังหวัดลำพูนคือแรงงานจากประเทศกัมพูชา การวิจัยครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบจากการย้ายถิ่นเข้ามาทำงานของแรงงานข้ามชาติจากประเทศกัมพูชาที่ย้ายถิ่นเข้ามาทำงานในพื้นที่สวนลำไยในจังหวัดลำพูน การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก มีการใช้แบบสัมภาษณ์ทั้งแบบมีโครงสร้าง และ กึ่งโครงสร้าง การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม และการสนทนากลุ่มกับผู้นำชุมชน ได้แก่ นายอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กรมการจัดหางานจังหวัด เกษตรจังหวัด เกษตรอำเภอ และเทศบาลตำบล รวมถึงคนในชุมชนและเจ้าของสวนลำไย รวมทั้งหมด 36 ราย พื้นที่ศึกษา ได้แก่ อำเภอแห่งหนึ่งในจังหวัดลำพูนที่มีพื้นที่การปลูกลำไยยืนต้น และพื้นที่เก็บเกี่ยวผลผลิตใกล้เคียงกัน โดยเลือกศึกษาในสองตำบลของอำเภอแห่งนี้ซึ่งมีประชากรที่ทำอาชีพเกษตรกรรมประเภทสวนลำไยเป็นอาชีพหลัก รวมทั้งเป็นพื้นที่ที่มีการผลิตลำไยนอกฤดูในปริมาณสูงที่สุดของจังหวัดลำพูน และมีการจ้างแรงงานกัมพูชาเข้ามาทำงานในสวนลำไยจำนวนมาก

ผลการวิจัยพบว่า การย้ายถิ่นของแรงงานกัมพูชาที่เข้ามาทำงานและพักอาศัยในสวนลำไย จังหวัดลำพูน ได้ส่งผลกระทบต่อชุมชนในด้านต่างๆ อย่างเห็นได้ชัด แม้ว่าส่งผลดีต่อเศรษฐกิจของคน บางกลุ่ม ได้แก่ พ่อค้าลำไย เจ้าของสวนลำไย เจ้าของบ้านเช่าและร้านค้าปลีกต่างๆ แต่คงไม่สามารถมองข้ามปัญหาด้านความมั่นคงที่เกิดขึ้นในชุมชน ทั้งอาชญากรรมและการทะเลาะวิวาท และความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชน รวมทั้ง

*บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

**นักศึกษาลัทธิสุตรปริญญาโทบัณฑิต แผนกวิชาภูมิศาสตร์มนุษย์ สาขาภูมิศาสตร์และภูมิสารสนเทศศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (ติดต่อ: 0836982501 E-mail: preeyaporn_m@cmu.ac.th)

Graduate student of the Requirements for the Master of Science Program in Human Geography, Geography and Geoinformatics, Faculty of Social Sciences, Chiang Mai University

***ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Asst. Prof., Department of Geography, Faculty of Social Sciences, Chiang Mai University

ผลกระทบทางด้านสังคมและสภาพแวดล้อม โดยทุกฝ่ายควรมีการตระหนักถึงปัญหาและจัดการกับปัญหาดังกล่าวอย่างเร่งด่วนเพื่อลดผลกระทบที่เกิดขึ้นและจะเกิดขึ้นในอนาคต และหนึ่งในปัญหาที่ควรจัดการที่ควรทำอย่างเร่งด่วนที่สุด คือ การจัดการแรงงานกัมพูชาที่เข้ามาทำงานในพื้นที่สวนลำไย จังหวัดลำพูนให้เป็นระบบ มีระบบการลงทะเบียนที่ถูกต้องตามกฎหมาย และเก็บข้อมูลของแรงงานกัมพูชาทุกคนที่เข้ามาทำงานในพื้นที่ โดยความร่วมมือของหน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่ พ่อค้าลำไย และคนในชุมชน เพื่อจะได้รับมือกับการทำงานและการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนและแรงงานข้ามชาติอย่างเหมาะสมและเกิดประโยชน์กับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

คำสำคัญ: แรงงานข้ามชาติ, แรงงานกัมพูชา, ผลกระทบจากแรงงานข้ามชาติ

Abstract

Migrant workers have played an important role in economic development in several sectors of Thailand, including agricultural sector. Lamphun is one of the Northern provinces that has a large agricultural area, particularly longan orchards which also need migrant workers. However, what interesting is that the highest number of registered migrant workers in Lamphun was migrant workers from Cambodia. This research, therefore, aimed to study the impacts of migrant workers who migrated to work in longan orchard in Lamphun province. This research is a qualitative research by collecting data from in-depth interviews, using structured and semi-structured interview guidelines, non-participant observation, and focused group interviews with 36 community leaders, including district headman, sub-district headmen, village headmen, and village headmen assistants, and related institutions, including Lamphun Provincial Employment Office, Provincial and District Agricultural Extension Offices, and Sub-District Office, and also people in the community, including longan orchard owners. The study area is a district in Lamphun province that has the same amount of areas that grows longan and longan production by choosing 2 sub-districts in this district that the main occupation of the population is agriculture (working in longan orchard), have the highest out-seasoned longan production in the province as well as the high number of Cambodian migrant workers working in longan orchard.

It was found that the migration of Cambodian migrant workers who came to work and live in longan orchard has clearly affected the community in several ways. Although it showed the positive economic impacts for a certain group of people like longan merchants, longan orchard owners, rental house owners and small shops but the problems on community security cannot be overlooked. These include crime and controversy, and conflicts within the community as well as the impacts on social and environment. Every sectors involved should

concern about the problem and solve such problems urgently to reduce the ongoing and the future impacts. One of the problems that urgently needed to do is to systematic manage the Cambodian workers in longan orchards in Lamphun province, has the legal registration system, and collect information of each worker who come to work in the area by the corporation of institutions in the area, longan merchants, and people in the community so that they can cope and live with migrant workers in an appropriate ways which benefit all sectors involved.

Keywords: Migrant workers, Cambodian workers, Impacts of migrant workers

บทนำ

ปัจจุบันพบว่ามีแรงงานย้ายถิ่นทั่วโลกประมาณ 232 ล้านคน (International Labour Organization, 2015) อันเกิดจากแรงกระตุ้นในกระแสโลกาภิวัตน์ รวมทั้งสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร ความขัดแย้ง และความไม่เท่าเทียมกันในเรื่องของรายได้ ทำให้แรงงานตัดสินใจย้ายถิ่นข้ามเขตแดนระหว่างประเทศเพื่อแสวงหาการจ้างงาน และความมั่นคงในชีวิต สำหรับแรงงานข้ามชาติในประเทศไทยพบว่า มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปี ดังจะเห็นได้จากจำนวนสถิติแรงงานข้ามชาติที่ได้รับอนุญาตให้ทำงานในประเทศไทยในปีพ.ศ. 2559 ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 1,510,740 คน โดยเพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2558 11,323 คน (กรมการจัดหางาน, 2559) และยังพบว่า พื้นที่ที่ประสบปัญหาในเรื่องการย้ายถิ่นเข้ามาของแรงงานข้ามชาติเพิ่มขึ้นส่วนใหญ่เป็นจังหวัดทางภาคเหนือ เนื่องจากมีอาณาเขตใกล้เคียงกับประเทศเพื่อนบ้านจึงทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามชาติเข้ามาได้โดยง่าย

สำหรับจังหวัดลำพูน แม้ว่าจะไม่ได้มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน แต่เป็นจังหวัดที่มีพื้นที่เกษตรกรรมจำนวนมาก และกำลังประสบปัญหาการขาดแคลนแรงงานคนไทยจึงส่งผลให้เกษตรกรในจังหวัดต้องหันไปพึ่งพาแรงงานข้ามชาติมาทำงานในพื้นที่เกษตรกรรมเพิ่มสูงขึ้น (สำนักพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภาคเหนือ, 2547) ทั้งนี้ จากภาพรวมของสถิติแรงงานข้ามชาติที่มาจดทะเบียนขอรับใบอนุญาตทำงานกับทางสำนักงานจัดหางานจังหวัดลำพูนในช่วงระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 ถึงปี พ.ศ. 2557 พบว่า แรงงานข้ามชาติที่เข้ามาทำงานในจังหวัดลำพูนมีแนวโน้มสูงขึ้นเรื่อยๆ โดยปี พ.ศ. 2557 มีแรงงานข้ามชาติทั้ง 3 สัญชาติ ได้แก่ เมียนมาร์ ลาว และกัมพูชา รวมทั้งสิ้นจำนวน 6,554 คน และภาพรวมของสถิตินายจ้างที่มาจดทะเบียนขอรับใบอนุญาตกับทางสำนักงานจัดหางานจังหวัดลำพูนในช่วงระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 ถึงปี พ.ศ. 2557 พบว่าปี พ.ศ. 2555 มีนายจ้างจำนวนมากที่สุดถึง 2,312 คน (สำนักงานจัดหางานจังหวัดลำพูน, 2557) เมื่อวันที่ 25 เมษายน พ.ศ. 2557 สำนักงานจัดหางานจังหวัดลำพูนได้สรุปข้อมูลการขอรับใบอนุญาตทำงานของแรงงานข้ามชาติในจังหวัดลำพูนพบว่า มีจำนวนนายจ้างในภาคเกษตรและปศุสัตว์มากที่สุดถึง 565 คน และจำนวนแรงงานข้ามชาติที่ทำงานในภาคเกษตรและปศุสัตว์นี้มากที่สุดเช่นกันถึง 1,944 คน (สำนักงานจัดหางานจังหวัดลำพูน, 2557) แสดงให้เห็นถึงความต้องการแรงงานในภาคเกษตรกรรมซึ่งอยู่ในระดับสูง ในปี พ.ศ. 2557 มีแรงงานข้ามชาติที่รับจ้างทำงานในสวนลำไยและมาขึ้นทะเบียนมากที่สุด คือ สัญชาติกัมพูชาจำนวน

3,734 คน รองลงมาคือ สัญชาติเมียนมาร์ 2,787 คน และสัญชาติลาว จำนวน 33 คน (ศูนย์บริการจดทะเบียนแรงงานต่างด้าวแบบเบ็ดเสร็จ (One Stop Service: OSS) จังหวัดลำพูน, 2557) โดยกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคมได้ประกาศให้อาชีพงานทำสวนผักและผลไม้ (คนสวน) ให้เป็นหนึ่งในอาชีพที่อนุญาตให้แรงงานข้ามชาติสามารถทำได้ในจังหวัดลำพูน ดังนั้นงานที่ทำในสวนลำไยโดยแรงงานข้ามชาติจึงเป็นงานที่ได้รับอนุญาตอย่างถูกกฎหมาย โดยแรงงานจะต้องไปขึ้นทะเบียนคนต่างด้าวให้ถูกต้อง (สำนักงานจัดหางานจังหวัดลำพูน, 2556)

จากการที่มีแรงงานข้ามชาติจำนวนมากที่ย้ายถิ่นเข้ามาทำงานในจังหวัดลำพูน และเป็นปัจจัยหนึ่งในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของภาคเกษตรกรรมในพื้นที่สวนลำไย จังหวัดลำพูน ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาว่า เมื่อมีแรงงานข้ามชาติย้ายถิ่นเข้ามาทำงานในภาคเกษตรกรรมเป็นจำนวนมากแล้ว การมีแรงงานเหล่านี้เข้ามาทำงานส่งผลอย่างไรบ้างต่อชุมชน ทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ และความมั่นคง โดยมุ่งศึกษากลุ่มแรงงานกัมพูชาที่เข้ามาทำงานในพื้นที่สวนลำไยในจังหวัดลำพูน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาผลกระทบจากการย้ายถิ่นเข้ามาทำงานของแรงงานกัมพูชาในพื้นที่สวนลำไย จังหวัดลำพูน

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลแบบจำแนกประเภทข้อมูล และการวิเคราะห์เชิงอุปนัย เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่ในด้านผลกระทบจากแรงงานข้ามชาติในพื้นที่ศึกษา และเพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์หาแนวทางในการจัดการแก้ไขปัญหาแรงงานกัมพูชาในพื้นที่สวนลำไย จังหวัดลำพูนต่อไป

1. พื้นที่ศึกษา

ผู้วิจัยเลือกพื้นที่ศึกษาจากอำเภอที่มีพื้นที่การปลูกลำไยยืนต้น และพื้นที่เก็บเกี่ยวผลผลิตใกล้เคียงกัน โดยเลือกศึกษาในสองตำบลซึ่งมีประชากรที่ทำอาชีพเกษตรกรรมประเภทสวนลำไยเป็นอาชีพหลัก รวมทั้งเป็นพื้นที่ที่มีการผลิตลำไยนอกฤดูในปริมาณสูงสุดของจังหวัดลำพูน รวมถึงมีการจ้างแรงงานกัมพูชาเข้ามาเก็บผลผลิตลำไยจำนวนมาก

2. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย กลุ่มตัวอย่างผู้นำชุมชน ได้แก่ นายอำเภอ กำนันผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 10 ราย กลุ่มตัวอย่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กรมการจัดหางาน จังหวัด เกษตรจังหวัด หน่วยงานอำเภอ เกษตรอำเภอ และเทศบาลตำบลทั้งสองแห่ง จำนวน 6 ราย และคนในชุมชน รวมถึงเจ้าของสวนลำไย จำนวน 20 ราย รวมทั้งหมด 36 ราย

3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interviews) มีการใช้แบบสัมภาษณ์ทั้งแบบมีโครงสร้าง และกึ่งโครงสร้าง การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant observation) และการสนทนากลุ่ม (Focused group interviews) กับกลุ่มตัวอย่างในชุมชน โดยมีการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือการวิจัยโดยการให้คณะผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบการใช้ภาษา และความครอบคลุมของ

เนื้อหา แล้วนำแบบสัมภาษณ์ไปทดลองกับกลุ่มตัวอย่างก่อนเพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของภาษาในแบบสัมภาษณ์แล้วจึงนำไปสัมภาษณ์จริงกับกลุ่มตัวอย่าง

4. วิธีการรวบรวมข้อมูล

1) การสัมภาษณ์เชิงลึก นายอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน และคนในชุมชนสองตำบลในอำเภอแห่งหนึ่งของจังหวัดลำพูน ด้วยแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และกึ่งโครงสร้างเพื่อทราบถึงผลกระทบที่คนในชุมชนได้รับจากการย้ายถิ่นเข้ามาทำงานของแรงงานกัมพูชาในพื้นที่สวนลำไย และการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมในขณะสัมภาษณ์ร่วมด้วย

2) การสัมภาษณ์เชิงลึก และสนทนากลุ่มย่อยกับนายอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน และคนในชุมชนสองตำบลในอำเภอแห่งหนึ่งของจังหวัดลำพูน ด้วยแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และกึ่งโครงสร้าง เพื่อหาข้อเสนอแนะร่วมกันในการจัดการปัญหาแรงงานกัมพูชา

5. วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

1) นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก นายอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน และคนในชุมชนสองตำบลในอำเภอแห่งหนึ่งของจังหวัดลำพูน ข้อมูลที่ได้ถูกนำมาวิเคราะห์ตีความหมายผ่านมุมมองจากทัศนะของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้นำชุมชน และคนในชุมชน โดยวิธีการจำแนกประเภทของผลกระทบที่เกิดขึ้นในชุมชน และสร้างข้อสรุปเชิงอุปนัย เพื่อสร้างข้อสรุปของผลกระทบที่เกิดขึ้นว่าผลกระทบใดที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้นำชุมชน และคนในชุมชนเห็นว่าควรได้รับการจัดการเร่งด่วนที่สุด เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์แนวทางในการจัดการปัญหาแรงงานกัมพูชาที่ทำงานในพื้นที่สวนลำไย จังหวัดลำพูน

2) สรุปและอภิปรายผลแนวทางการจัดการปัญหาแรงงานกัมพูชาในพื้นที่สวนลำไย จังหวัดลำพูน โดยวิเคราะห์หาข้อจำกัด และเพิ่มเติมแนวทางการจัดการปัญหาแรงงานกัมพูชาในพื้นที่สวนลำไย เพื่อเสนอให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดการกับผลกระทบจากการย้ายถิ่นของแรงงานกัมพูชาในพื้นที่สวนลำไย จังหวัดลำพูนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

3) ตรวจสอบคุณภาพของข้อมูลโดยวิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ทั้งด้านข้อมูลด้านทฤษฎี และด้านผู้วิจัย โดยตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากหลายกลุ่มตัวอย่างว่าข้อมูลผลกระทบมีความตรงกันหรือไม่ ถ้าตรงกันแสดงว่าข้อมูลที่ได้มานั้นมีความถูกต้อง เพื่อสังเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเข้ามาทำงานของแรงงานกัมพูชาว่าส่งผลกระทบในด้านสังคม เศรษฐกิจ และความมั่นคงต่อระดับพื้นที่ศึกษาอย่างไร เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์หาแนวทางในการจัดการแก้ไขปัญหาแรงงานกัมพูชาในพื้นที่สวนลำไย จังหวัดลำพูนต่อไปในอนาคต

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้พบว่า พื้นที่ศึกษามีการผลิตลำไยในฤดู และนอกฤดูในปริมาณสูงสุดของจังหวัดลำพูน โดยในช่วงเก็บผลผลิตลำไยในฤดูเริ่มต้นในช่วงเดือนมิถุนายนถึงกันยายน และในช่วงเก็บผลผลิตลำไยนอกฤดูเริ่มต้นในช่วงเดือนธันวาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ ซึ่งเป็นช่วงก่อนเทศกาลตรุษจีนเพื่อส่งขายสู่ตลาดให้ทันเวลา ในช่วงเทศกาลตรุษจีนซึ่งเป็นช่วงปลายเดือนมกราคม หรือต้นเดือนกุมภาพันธ์ของ ทุกปี ด้วยความที่ระยะเวลาในการเก็บผลผลิตมีค่อนข้างจำกัด ผลผลิตลำไยเริ่มออกผลผลิตในปริมาณมากขึ้น ถ้าแรงงานเก็บผลผลิตลำไยไม่

ทันเวลาที่จะส่งผลกระทบต่อเจ้าของสวนลำไย อีกทั้งการเผชิญกับปัญหาการขาดแคลนแรงงาน จึงส่งผลให้เจ้าของสวนลำไย และพ่อค้ารับซื้อลำไยเปลี่ยนทิศทางการจ้างแรงงานไปจ้างแรงงานข้ามชาติซึ่งมีค่าจ้างที่ต่ำกว่า และมีความอดทนต่อการทำงานสูง ดังนั้น พ่อค้ารับซื้อลำไยซึ่งเป็นคนไทยทั้งในชุมชน และจากต่างจังหวัด จึงมีการพาแรงงานกัมพูชาที่ทำงานอยู่สวนผลไม้ในภาคตะวันออก เช่น จังหวัดจันทบุรี และจังหวัดระยอง เข้ามาเก็บผลผลิตลำไยในจังหวัดลำพูน จากเครือข่ายการจ้างงานที่พ่อค้ารับซื้อลำไยได้ทำธุรกิจรับซื้อผลไม้แบบเหมาสวน ทั้งที่จังหวัดจันทบุรี และจังหวัดลำพูน ทำให้มีการติดต่อจ้างแรงงานกัมพูชาแบบต่อเนื่องจากจังหวัดจันทบุรีเข้ามาในจังหวัดลำพูน นอกจากนี้ แรงงานกัมพูชาเหล่านี้ยังมีความชำนาญในการเก็บผลผลิต และคัดเลือกผลผลิตลำไย ทำให้ผลผลิตที่ได้มีคุณภาพดี พร้อมเข้าสู่ตลาดทันเวลาช่วงเทศกาลตรุษจีน

ผลจากการวิจัยพบว่า แรงงานกัมพูชาได้เริ่มถูกพาเข้ามาโดยพ่อค้ารับซื้อลำไย ตั้งแต่ในช่วงต้นปี พ.ศ. 2557 เพื่อมาทำงานเก็บผลผลิตลำไย และคัดเลือกผลผลิตลำไยในพื้นที่ศึกษา จากการที่ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกในกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเจ้าของสวนลำไยที่มีการจ้างแรงงานกัมพูชาในจังหวัดลำพูน จุดเริ่มต้นของการจ้างแรงงานกัมพูชาซึ่งเดินทางย้ายถิ่นจากประเทศกัมพูชาเข้ามาทำงานในสวนลำไย มีดังนี้

“...แรงงานกัมพูชาเริ่มเดินทางเข้ามา[ในพื้นที่] ตั้งแต่ลำไยเริ่มออกเยอะช่วงปี 57 แรงงานไทยเก็บไม่ทัน พ่อค้าจะมากวนซื้อเป็นสวน ซึ่งคนงานไทยหายาก ค่าจ้างแพง เขาเลยไปหาทางเขมร พม่า พามาที่เป็นร้อย ส่วนใหญ่พักในสวนลำไย กางเต็นท์นอน ห้องน้ำจะมีห้องเดียว สวนผมไม่ได้จ้างโดยตรง แต่ผมขายลำไยให้ล้ง ล้งจะพาแรงงานกัมพูชาเข้ามาเก็บลำไย นักรถ 5 คันไปลงสวน ตอนเย็นก็กลับ แรงงานพวกนี้มาเป็นครอบครัว ที่มากันไม่ใช่จะรู้จักกันทุกคน มารถกระบะ ใส่รั้วข้าง มีที่นั่ง มาอยู่รวมๆ กันที่บ้านหลังเดียว...”

(เจ้าของสวนลำไย, ชาย, อายุ 47 ปี, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 28 มกราคม พ.ศ. 2559)

“...เข้ามาปี 58 ช่วงเก็บลำไยพฤศจิกายน เข้ามากับนายทุนเมืองจันทบุรี เขามาเช่าที่ตลาดร้าง แล้วแก๊วเชียงใหม่เป็นคนซื้อลำไย ช่วงนั้นรัฐบาลจะปิดไม่ให้แรงงานเข้า เขาจึงมาก่อน ซึ่งตอนนั้นลำไยยังไม่สุก...”

(เจ้าของสวนลำไย, ชาย, อายุ 58 ปี, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 มิถุนายน พ.ศ. 2559)

จะเห็นได้ว่า ความเป็นมาของรูปแบบการจ้างงานแรงงานกัมพูชาจะเป็นการจ้างงานทางอ้อม แรงงานกัมพูชาจะมาพร้อมกับพ่อค้ารับซื้อลำไย หรือที่คนในชุมชน เรียกว่า “ล้ง” เนื่องจากพ่อค้ารับซื้อลำไยเห็นว่าแรงงานกัมพูชามีความสามารถในการเก็บลำไยได้รวดเร็ว มีความอดทนต่อการทำงานสูง และค่าจ้างแรงงานต่ำ เพราะแรงงานกัมพูชาเหล่านี้มีประสบการณ์ในการเก็บผลไม้ในทางจังหวัดภาคตะวันออกของไทย เช่น จังหวัดจันทบุรี และจังหวัดระยอง เป็นต้น ข้อดีของแรงงานกัมพูชาเหล่านี้ส่งผลต่อเศรษฐกิจของโครงสร้างการผลิตลำไยสำหรับผู้ได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน ทั้งเจ้าของสวนลำไย และพ่อค้ารับซื้อลำไยซึ่งมีความต้องการให้ลำไยเข้าสู่ตลาดได้รวดเร็วทันเทศกาลตรุษจีน เพื่อราคาลำไยที่สูงขึ้น และได้รับผลกำไรจากการค้าลำไยสูงสุด ดังนั้น แรงงานกัมพูชาจึงมีความสำคัญต่อโครงสร้างในการผลิตลำไยสำหรับพ่อค้ารับซื้อ และเจ้าของสวนที่มีพื้นที่สวนลำไยเป็นจำนวนมากในจังหวัดลำพูน โดยจำนวนแรงงานกัมพูชาที่เข้ามาทำงานแต่ละครั้งประมาณ 100 คน และพักอาศัยในพื้นที่ศึกษาเป็นระยะเวลาประมาณ 3 เดือน ในช่วงเดือนธันวาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปี

รูปที่ 1 การเก็บผลผลิตลำไยของแรงงานกัมพูชา

รูปที่ 2 การคัดผลผลิตลำไยของแรงงานกัมพูชา

จะเห็นได้ว่าการย้ายถิ่นเข้ามาในชุมชนของแรงงานกัมพูชาเป็นลักษณะของการย้ายถิ่นตามฤดูกาล แม้จะอยู่เป็นระยะเวลาสั้นๆ (3 เดือน) แต่ด้วยจำนวนที่มีเป็นจำนวนมาก และความแตกต่างทางวัฒนธรรม การย้ายถิ่นดังกล่าวจึงส่งผลกระทบต่อชุมชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยผลกระทบที่ตามมาจากการที่มีแรงงานกัมพูชา ย้ายถิ่นเข้ามาทำงานและอยู่อาศัยในพื้นที่ศึกษา สามารถสรุปเป็นประเด็นสำคัญได้ดังต่อไปนี้

1. ผลกระทบจากการย้ายถิ่นเข้ามาทำงานของแรงงานกัมพูชาในพื้นที่ศึกษา

1.1 ด้านสังคมและสภาพแวดล้อม

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้นำชุมชนร้อยละ 40 และกลุ่มตัวอย่างคนในชุมชนร้อยละ 35 มีความเห็นว่า การที่มีแรงงานกัมพูชาเข้ามาทำงานและพักอาศัยในชุมชน ทั้งในบ้านเช่า ตลาดร้าง และพื้นที่บริเวณสวนลำไยในช่วงเวลาประมาณ 3 เดือน ได้มีการทิ้งสิ่งปฏิกูล เช่น อุจจาระ และปัสสาวะ เป็นต้น อยู่บนพื้นที่สวนลำไยรอบข้างที่พักของแรงงานเหล่านั้น ซึ่งทำให้ส่งกลิ่นไม่พึงประสงค์รบกวนคนในชุมชนที่อาศัยอยู่รอบๆ ข้าง เนื่องจากบางแห่งไม่มีห้องสุขาและหากมี ห้องสุขานั้นไม่เพียงพอที่จะรองรับแรงงานกัมพูชาที่เข้ามาพักอาศัยได้ อีกทั้งแรงงานกัมพูชาก็ไม่ได้ตระหนักถึงปัญหาที่ตามมาซึ่งส่งผลกระทบทั้งตัวเอง และคนไทยในชุมชนที่พักอาศัยอยู่รอบข้าง ดังจะเห็นได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกในกลุ่มผู้นำชุมชน และคนในชุมชน ดังนี้

“...เพราะตรงนั้นมีตลาดร้างซึ่งเป็นที่พักของพวกเขา 50 กว่าครอบครัว กางเต็นท์นอนหลับ ขับถ่ายไม่เป็นที่เป็นทาง...”

(กำนัน, ชาย, อายุ 55 ปี, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 29 เมษายน พ.ศ. 2559)

“...เพราะว่าตอนนี้พวกเขาขับถ่ายไม่เป็นที่เป็นทาง สวนลำไยข้างๆ เลอะเทอะไปด้วยสิ่งปฏิกูลมาก...”

(คนในชุมชน, ชาย, อายุ 40 ปี, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 มิถุนายน พ.ศ. 2559)

“...ควรเพิ่มห้องน้ำไว้รองรับจำนวนแรงงาน มิเช่นนั้นพื้นที่ที่เขาพักก็จะสกปรกมาก...”

(คนในชุมชน, หญิง, อายุ 46 ปี, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 มิถุนายน พ.ศ. 2559)

นอกจากนี้ กลุ่มตัวอย่างผู้นำชุมชนร้อยละ 30 และกลุ่มตัวอย่างคนในชุมชนร้อยละ 20 มีความเห็นว่าหลังจากที่แรงงานกัมพูชาได้ย้ายกลับพื้นที่ต้นทาง คนในชุมชนได้พบขยะจำนวนมากในพื้นที่ที่แรงงานกัมพูชาพักอาศัย เช่น ถูพลาสติก กระดาษทิชชู และเศษอาหาร เป็นต้น ขยะเหล่านี้ได้กระจุกกระจายอยู่ในบริเวณที่พักของแรงงานกัมพูชา อีกทั้งขยะเหล่านี้ไม่ได้ถูกกำจัดทิ้งให้ถูกต้อง จึงส่งกลิ่นไม่พึงประสงค์ไปยังพื้นที่บริเวณรอบข้างซึ่งคนในชุมชนพักอาศัยกันอยู่ และส่งผลเสียต่อสภาพแวดล้อมของชุมชนเป็นอย่างมาก ปัญหาดังกล่าวสะท้อนออกมาในการพูดถึงปัญหาขยะ ดังนี้

“...ต้องเคารพระเบียบของเรา ไม่ทิ้งขยะเลอะเทอะ พ่อค้าที่พาแรงงานเขมรมาต้องฟังผู้นำชุมชน ต้องแก้ไขที่ตัวบุคคล ต้องเข้ามาถูกกฎหมาย หากไม่มีบัตร ทางเราสามารถเชิญออกได้...”

(ผู้ใหญ่บ้าน, ชาย, อายุ 52 ปี, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 มิถุนายน พ.ศ. 2559)

จากคำสัมภาษณ์ของผู้นำชุมชนเห็นได้ว่า มีความคิดเห็นต่อผลกระทบด้านสังคมเชิงลบ เนื่องจากแรงงานกัมพูชาที่ย้ายถิ่นเข้ามาทำงานในพื้นที่สวนลำไยสร้างความเสียหายต่อสังคม และชุมชนในพื้นที่ ทั้งเรื่องขยะ และสิ่งปฏิกูล ซึ่งไม่เพียงแต่กระทบต่อสภาพแวดล้อม และมลภาวะของชุมชน แต่อาจส่งผลกระทบต่อความปลอดภัยของโรคในชุมชนได้เช่นกัน นอกจากนี้การที่คนในชุมชนไม่พึงพอใจต่อพฤติกรรมของแรงงานกัมพูชาได้นำไปสู่การร้องเรียนต่อผู้นำชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อมีการเจรจาเบื้องต้นกับหัวหน้าแรงงานเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่แรงงานกัมพูชากระทำไว้ในอนาคต

1.2 ด้านเศรษฐกิจ

ผลจากการวิจัยครั้งนี้พบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้นำชุมชนร้อยละ 70 และกลุ่มตัวอย่างคนในชุมชนร้อยละ 25 มีความเห็นว่า การย้ายถิ่นเข้ามาทำงานของแรงงานกัมพูชาส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจของสวนลำไย เนื่องจากแรงงานกัมพูชาเหล่านี้มีค่าจ้างที่ต่ำกว่าคนไทยมาก จากการสัมภาษณ์พบว่า แรงงานกัมพูชาได้ค่าจ้างคิดเป็นตะกร้าผลผลิตลำไย 40 บาทต่อตะกร้าซึ่งตะกร้าลำไยนี้บรรจุผลผลิตลำไยน้ำหนัก 10 กิโลกรัม ขนาดของตะกร้ากว้าง 36 เซนติเมตร ยาว 48.5 เซนติเมตร สูง 16 เซนติเมตร แต่ถ้าจ้างคนไทยต้องได้มากกว่านั้นถึงสองเท่าหรือประมาณ 60-80 บาทต่อตะกร้า อีกทั้งคนไทยในพื้นที่ ส่วนหนึ่งไม่ต้องการมารับจ้างทำงานในสวนลำไย ดังนั้นเจ้าของสวนลำไย และคนรับซื้อลำไยจึงมีความต้องการจ้างแรงงานกัมพูชาสูงมาก ด้วยเหตุผลที่แรงงานกัมพูชามีความสู้งาน และทำงานสำเร็จได้อย่างรวดเร็ว ทำให้เจ้าของสวนลำไย และคนรับซื้อลำไยสามารถขายผลผลิตออกสู่ท้องตลาดได้จำนวนมาก และทันเวลาในช่วงเทศกาลตรุษจีนซึ่งเป็นช่วงปลายเดือนมกราคมหรือต้นเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปี ประเด็นนี้ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างข้อมูลที่ได้จากคำสัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างถึงเรื่องผลกระทบด้านเศรษฐกิจจากแรงงานกัมพูชา ดังนี้

“...ในทางธุรกิจ ถ้าไม่มีแรงงานพวกนี้ จะทำให้เก็บลำไยไม่ทันขาย เจ้าของสวนก็จะแย่...”

(ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, ชาย, อายุ 47 ปี, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 28 มกราคม พ.ศ. 2559)

“...ลังใหญ่จะจ้างเขมรมา เพราะทำงานหามรุ่งหามค่ำ เก็บเร็ว...”

(เจ้าของสวนลำไย, หญิง, อายุ 56 ปี, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 28 มกราคม พ.ศ. 2559)

“...เขาเก็บเร็ว งานเสร็จเร็ว ผลผลิตไม่เสียหาย ค่าจ้างถูกซึ่งมีผลดีต่อนายจ้าง...”

(คนในชุมชน, หญิง, อายุ 54 ปี, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 29 มกราคม พ.ศ. 2559)

จากการสัมภาษณ์เจ้าของสวนลำไยได้ให้มุมมองทางผลกระทบด้านเศรษฐกิจไปในทิศทางที่ดีว่า “ล้ง” ในที่นี้หมายถึง พ่อค้ารับซื้อลำไย ได้มองเห็นศักยภาพในการทำงานของแรงงานกัมพูชาว่า มีความอดทนต่อการทำงานสูง สามารถทำงานได้ต่อเนื่อง และรวดเร็ว พ่อค้ารับซื้อลำไยจึงพึงพอใจต่อการทำงานของแรงงานกัมพูชา เนื่องจากเข้ามาเป็นปัจจัยหนึ่งในโครงสร้างการผลิตลำไย แล้วขับเคลื่อนให้ลำไยเข้าสู่ตลาดได้รวดเร็ว และทันเวลาช่วงเทศกาลตรุษจีน จึงส่งผลกระทบเชิงบวกต่อผู้ที่มีผลประโยชน์ร่วมกันทั้งเจ้าของสวนลำไย และพ่อค้ารับซื้อลำไย นอกจากนี้แม่ค้าในตลาดของชุมชน และเจ้าของบ้านเช่าก็ได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการเข้ามาทำงานของแรงงานกัมพูชา เนื่องจากในช่วงที่แรงงานกัมพูชาเข้ามาเป็นจำนวนมาก แรงงานเหล่านี้ได้ซื้ออาหารที่ร้านค้าในตลาดของชุมชน และมีแรงงานกัมพูชาบางส่วนที่เช่าบ้านพักในชุมชนอีกด้วยซึ่งเป็นการสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชนบางกลุ่ม

1.3 ด้านความมั่นคง

สำหรับผลกระทบด้านความมั่นคงที่ส่งผลกระทบต่อคนในชุมชนอันเกิดจากการที่มีแรงงานกัมพูชาเข้ามาทำงานและพักอาศัยในพื้นที่ พบว่าได้ก่อให้เกิดผลกระทบด้านความมั่นคง ความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สินต่อคนในชุมชน ดังนี้

1) ปัญหาอาชญากรรม

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มตัวอย่าง พบว่าผู้นำชุมชนทุกคน และคนในชุมชนร้อยละ 90 ได้แสดงความกังวลในเรื่อง ปัญหาการลักขโมย โดยสาเหตุสำคัญที่ทำให้แรงงานกัมพูชาลักขโมยของกินของใช้ของคนในชุมชนนั้นไม่ได้มาจากจิตสำนึกที่ไม่ดีของแรงงานกัมพูชาโดยตรง แต่ที่แรงงานกัมพูชาทำไปเพียงเพื่อเอาตัวรอดจากการไม่ได้รับค่าจ้างจากหัวหน้าแรงงาน เนื่องจากแรงงานกัมพูชาเหล่านี้ถูกพาเข้ามาจากประเทศกัมพูชาผ่านด่านข้ามแดนบ้านแหลม จังหวัดจันทบุรี เข้ามาในพื้นที่สวนลำไยแห่งหนึ่งในจังหวัดลำพูน ในช่วงเวลา ก่อนกำหนดที่จะเก็บผลผลิตลำไยประมาณ 1 เดือน ซึ่งเมื่อนายหน้าพาแรงงานกัมพูชาเหล่านี้เข้ามาแล้ว แต่กลับไม่มีงานให้พวกเขาทำ แรงงานกัมพูชาก็ยังไม่ได้เงินค่าจ้าง เมื่อไม่มีเงินใช้จ่ายเพื่อดำรงชีวิตประจำวัน จึงทำให้พวกเขาต้องลักขโมยสิ่งของจากคนในชุมชนเพื่อดำรงชีวิตให้ได้ เพราะพวกเขาไม่มีเงินใช้จ่าย โดยกลุ่มตัวอย่างได้สะท้อนปัญหาดังกล่าว ดังนี้

“...ตอนลำไยมีให้เก็บ ไม่มีปัญหาหรอก แต่ถ้าลำไยหมด ไม่มีงานทำ ตอนกลางวันจะเข้าไปในสวนชาวบ้านแล้วไปเอาผัก ผลไม้ ชาวบ้านกลัว เพราะพวกเขาถือมีดเข้าไป ปลาในสระหายหมด ขโมยของชาวบ้านรอบๆ หมู่ที่ 1 โดนก่อนหมู่บ้านแรก ระยะเวลาช่วง 2 เดือนนั้นชาวบ้านเดือดร้อน โดนลักขโมย ไก่ที่เลี้ยงไว้หายหมด ผัก รั้วลดหนามถูกตัด...”

(กำนัน, ชาย, อายุ 55 ปี, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 29 เมษายน พ.ศ. 2559)

“...สวนเราก็มีบ้านพัก เครื่องครัว พวกเขาจะเข้ามาขโมยไปหมด ซ้อนถ้วย มีด ผงซักฟอก กลางคืนเขาก็ขโมยทอดแหในบ่อปลา ผักสวนครัวโดนขโมย กลางคืนไม่มีอะไรกิน ก็ไปหากินตามสวนข้างๆ...”

(ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, ชาย, อายุ 47 ปี, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 28 มกราคม พ.ศ. 2559)

“...นายจ้างเขาเอาแรงงานร้อยกว่าคนมาตั้งไว้ก่อนลำไยจะออก ทำให้แรงงานเขายังไม่ได้เงิน เลยต้องลักขโมยกินของชาวบ้าน...”

(ผู้ใหญ่บ้าน, ชาย, อายุ 53 ปี, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 29 เมษายน พ.ศ. 2559)

“...อยู่ที่นี้ก่อนเก็บลำไยเป็นเดือน ค่อยกับแรงงาน เขาบอกว่า ไม่มีอะไรกิน ไม่มีเงิน นายจ้างเอามาทิ้งไว้...”

(ผู้ใหญ่บ้าน, ชาย, อายุ 57 ปี, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 มิถุนายน พ.ศ. 2559)

“...เขมรที่มาจะวันวาย ชี้อยู่ 2-3 ปีก่อน คนงานที่มาพักสวนครุมาขโมยมะขามหวาน ปลาในสระจะมีเครื่องมือ แห สวิง ขโมยไก่ ผักชาวบ้าน มีแจ้งความ...ชาวบ้านขับไล่...”

(เจ้าของสวนลำไย, หญิง, อายุ 56 ปี, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 28 มกราคม พ.ศ. 2559)

“...เจ้าของสวนจ่ายให้กับนายหน้า แต่นายหน้าจ่ายให้แรงงานเขมรไม่ครบ เขาเลยไม่มีเงินไปซื้อข้าวกิน เลยลักขโมยของชาวบ้านกิน...”

(คนในชุมชน, ชาย, อายุ 40 ปี, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2559)

“...เขาพามาแล้วทิ้งไว้ เงินก็ไม่จ่ายแรงงาน ก็เลยขโมยของกินชาวบ้านตอนกลางคืน...”

(คนในชุมชน, ชาย, อายุ 50 ปี, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 28 มกราคม พ.ศ. 2559)

“...ช่วงนั้นรัฐบาลจะปิดไม่ให้แรงงานเข้า เขาจึงมาก่อน ซึ่งตอนนั้นลำไยยังไม่สุก ได้เงินอาทิตย์ละร้อยกว่าบาท ไม่พอกิน เลยเข้าขโมยของชาวบ้าน มะพร้าว กล้วย ปลาในบ่อ ไปขบถ้างสวนสกปรกไปหมด...”

(คนในชุมชน, ชาย, อายุ 58 ปี, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 28 มกราคม พ.ศ. 2559)

2) ปัญหาการทะเลาะวิวาท

กลุ่มตัวอย่างผู้นำชุมชนร้อยละ 40 และกลุ่มตัวอย่างคนในชุมชนร้อยละ 30 ได้แสดงความกังวลถึงปัญหาเรื่องการทะเลาะวิวาท เนื่องจากแรงงานกัมพูชาส่วนใหญ่เข้ามาอย่างรวดเร็ว และไม่มีข้อมูลประวัติแรงงานส่งให้กับหน่วยงานในชุมชน คนในชุมชนจึงไม่ได้รับรู้ว่าจะมีแรงงานต่างถิ่นเข้ามาทำงาน พอคนในชุมชนเห็นพฤติกรรมทางลบของแรงงานกัมพูชาเหล่านี้ ก็จะไปสู่ความตึงเครียดจนเกิดเหตุการทะเลาะวิวาทของแรงงานกัมพูชา ซึ่งนอกจากจะมีปัญหาการลักขโมยของแล้ว ยังพบปัญหาการทะเลาะวิวาทกันในช่วงที่ชุมชนจัดงานเทศกาลท้องถิ่นอีกด้วย ดังจะเห็นได้จากคำให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

“...เขมรเมาเหล้าตีกันในงาน...วันวายกันมาก ชาวบ้านโดนลูกหลงไปด้วย...”

(กำนัน, ชาย, อายุ 55 ปี, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 29 เมษายน พ.ศ. 2559)

“...เขมรตีกันในงาน... 40 กว่าคน ตำรวจเข้าไม่ถึง มีการโทรหาพ่อเลี้ยงให้มาจัดการห้าม...”

(คนในชุมชน, ชาย, อายุ 40 ปี, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2559)

จากการสัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างมีความเห็นว่า ผลกระทบด้านความมั่นคงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว และควบคุมได้ยาก ส่งผลต่อความมั่นคงในพื้นที่ชุมชน อีกทั้งทำให้คนในชุมชนหวาดกลัวกับพฤติกรรมของแรงงานกัมพูชาเหล่านี้ ทั้งเรื่องการลักขโมย และการทะเลาะวิวาทของแรงงานกัมพูชา คนในชุมชนจึงใช้ชีวิตค่อนข้างลำบาก และต้องคอยระมัดระวังตัวจากแรงงานกัมพูชาเหล่านี้มากขึ้น ดังนั้นจึงมีความจำเป็นมากที่ผู้นำชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องรีบเข้ามาจัดการกับผลกระทบด้านความมั่นคงในพื้นที่ชุมชนนี้ เพื่ออำนวยความสะดวก

สะดวกทั้งทางกายภาพ และจิตใจให้แก่คนในชุมชนเพื่อที่จะได้ใช้ชีวิตได้อย่างสบายใจ และมีความสุขมากขึ้น อย่างไรก็ตามสภาพของแรงงานกัมพูชาเหล่านี้ส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นแรงงานที่ถูกต้องตามกฎหมายจึงทำให้เสี่ยงต่อปัญหาความมั่นคงในกรณีของการเกิดอาชญากรรมที่ไม่สามารถติดตามตัวแรงงานได้ และถ้าเข้ามาทำงานหลายปีอาจจะมียุ่งทางการเมืองการลักลอบเข้ามาทำงานอย่างผิดกฎหมายอีกทั้งในพื้นที่เดิม และพื้นที่อื่นๆ ได้อีกด้วยเหตุนี้ผลกระทบด้านความมั่นคงอาจจะส่งผลกระทบยาวต่อพื้นที่ศึกษาได้ในอนาคต

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยสามารถสรุปได้ว่า การย้ายถิ่นของแรงงานกัมพูชาที่เข้ามาทำงานและพักอาศัยในสวนลำไย จังหวัดลำพูน ได้ส่งผลกระทบต่อชุมชนในด้านต่างๆ อย่างเห็นได้ชัด แม้ว่าส่งผลดีต่อคนบางกลุ่ม โดยเฉพาะในเรื่องเศรษฐกิจ แต่คงไม่สามารถมองข้ามผลกระทบทางด้านความมั่นคง ทั้งอาชญากรรมการทะเลาะวิวาท และความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชน รวมไปถึงผลกระทบทางด้านสังคมและสภาพแวดล้อม ซึ่งควรมีการตระหนักถึงปัญหา และจัดการกับปัญหาดังกล่าวอย่างเร่งด่วนเพื่อลดผลกระทบที่เกิดขึ้น และที่กำลังจะเกิดขึ้นอีกในอนาคต

ผลกระทบด้านแรก คือ ผลกระทบทางด้านสังคม และสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นในชุมชน ผู้นำชุมชนมีความคิดเห็นต่อผลกระทบด้านสังคม และสภาพแวดล้อมในเชิงลบ เนื่องจากแรงงานกัมพูชาที่ย้ายถิ่นเข้ามาทำงานในพื้นที่สวนลำไยสร้างความเสียหายต่อสังคม และชุมชนในพื้นที่ นอกจากนี้ การที่คนในชุมชนไม่พึงพอใจต่อพฤติกรรมของแรงงานกัมพูชาได้นำไปสู่การร้องเรียนต่อผู้นำชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อมีการเจรจาเบื้องต้นกับหัวหน้าแรงงานเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่แรงงานกัมพูชากระทำไว้ในอนาคต

ผลกระทบด้านที่สอง คือ ผลกระทบด้านเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในชุมชนเป็นไปในทิศทางที่ดี พ่อค้ารับซื้อลำไยพึงพอใจต่อการทำงานของแรงงานกัมพูชา เนื่องจากเข้ามาเป็นปัจจัยหนึ่งในโครงสร้างการผลิตลำไย แล้วขับเคลื่อนให้ลำไยเข้าสู่ตลาดได้รวดเร็ว และทันเวลาช่วงเทศกาลตรุษจีน จึงส่งผลกระทบเชิงบวกต่อผู้ที่มีผลประโยชน์ร่วมกันทั้งเจ้าของสวนลำไย และพ่อค้ารับซื้อลำไย นอกจากนี้แม่ค้าในตลาดของชุมชน และเจ้าของบ้านเช่าก็ได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการเข้ามาทำงานของแรงงานกัมพูชา เนื่องจากในช่วงที่แรงงานกัมพูชาเข้ามาเป็นจำนวนมาก แรงงานเหล่านี้ได้ซื้ออาหารที่ร้านค้าในตลาดของชุมชน และมีแรงงานกัมพูชาบางส่วนที่เช่าบ้านพักในชุมชนอีกด้วยซึ่งเป็นการสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชนบางกลุ่ม

ผลกระทบด้านที่สาม คือ ผลกระทบด้านความมั่นคงซึ่งเกิดขึ้นในชุมชนอย่างรวดเร็ว และควบคุมได้ยาก ส่งผลต่อความมั่นคงในพื้นที่ชุมชน อีกทั้งทำให้คนในชุมชนหวาดกลัวกับพฤติกรรมของแรงงานกัมพูชาเหล่านี้ คนในชุมชนจึงใช้ชีวิตค่อนข้างลำบาก และต้องคอยระมัดระวังตัวจากแรงงานกัมพูชาเหล่านี้มากขึ้น ดังนั้นจึงมีความจำเป็นมากที่ผู้นำชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องรีบเข้ามาจัดการกับผลกระทบด้านความมั่นคงในพื้นที่ชุมชนนี้ เพื่ออำนวยความสะดวกทั้งทางกายภาพ และจิตใจให้แก่คนในชุมชนเพื่อที่จะได้ใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุขมากขึ้น อย่างไรก็ตามสภาพของแรงงานกัมพูชาเหล่านี้ส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นแรงงานที่ถูกต้องตามกฎหมายจึงทำให้เสี่ยงต่อปัญหาความมั่นคงในกรณีของการเกิดอาชญากรรมที่ไม่สามารถติดตามตัวแรงงานได้

และถ้าเข้ามาทำงานหลายปีอาจจะมีช่องทางในการลักลอบเข้ามาทำงานอย่างผิดกฎหมายอีกทั้งในพื้นที่เดิม และพื้นที่อื่นๆ ได้อีก ด้วยเหตุนี้ผลกระทบด้านความมั่นคงอาจจะส่งผลกระทบยาวต่อพื้นที่ที่ศึกษาได้ในอนาคต

จากผลกระทบข้างต้นมีความสอดคล้องกับงานของ วรภา คำทา (2556) ได้ศึกษาถึงปัญหาแรงงานต่างด้าวชาวพม่าในประเทศไทย พบว่า ปัญหาแรงงานต่างด้าวเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็นการก่ออาชญากรรม ปัญหายาเสพติด การตั้งชุมชนของตนเอง แต่ในทางตรงกันข้ามจากมุมมองทางด้านเศรษฐกิจ แรงงานเหล่านี้มีความสำคัญต่อการสร้างรายได้เข้าประเทศไทย เพราะงานที่ทำเป็นงานหนัก และน่ารังเกียจ ผลกระทบที่เกิดขึ้นมี ได้แก่ ด้านสังคม เช่น อาชญากรรมและยาเสพติด เนื่องจากมีแรงงานต่างด้าวจำนวนมาก ทำให้เกิดการแย่งงานกันเอง แรงงานบางส่วนว่างงาน จึงมักพบว่าเกิดการลักลอบลักทรัพย์เกิดขึ้นในชุมชนที่มีแรงงานต่างด้าวอยู่จำนวนมาก บ่อยครั้งมีการทะเลาะวิวาทจากการตีมีสุม ทำให้คนไทยบางส่วนเกิดความหวาดกลัว และด้านความมั่นคง เนื่องจากมีแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายจำนวนมากกระจายตามพื้นที่ทั่วประเทศ โดยไม่ทราบจำนวนและที่อยู่อย่างแท้จริง ในขณะที่การบริหารแรงงานต่างด้าวยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควรจึงส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ข้อเสนอแนะ

หนึ่งในปัญหาที่ควรจัดการที่ควรทำอย่างเร่งด่วนที่สุด คือ การจัดการแรงงานกัมพูชาที่เข้ามาทำงานในพื้นที่สวนลำไย จังหวัดลำพูน อย่างเป็นระบบ มีการลงทะเบียนอย่างถูกต้องตามกฎหมาย และเก็บข้อมูลของแรงงานทุกคนที่เข้ามาทำงานในพื้นที่ สามารถตรวจสอบข้อมูลแรงงานกัมพูชาได้เป็นระบบ ที่ชัดเจน โดยหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องต้องให้ความร่วมมือ และมีความเชื่อมโยงกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดทำระบบฐานข้อมูลออนไลน์ของแรงงานกัมพูชาในพื้นที่ศึกษา เพื่อที่จะมีการเก็บข้อมูล และรูปถ่ายที่มีการบันทึกไว้ในแต่ละรอบของการเข้ามาทำงานของแรงงานกัมพูชา ดังนั้นการจัดทำฐานข้อมูลนี้จะทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถตรวจสอบรายชื่อของแรงงานกัมพูชาที่จะเข้ามาทำงานอีกครั้งได้ในอนาคต และระบบฐานข้อมูลนี้จะต้องมีการเชื่อมโยงถึงกันในทุกหน่วยงานเพื่อเป็นการจัดการแรงงานข้ามชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น อีกทั้งยังต้องเพิ่มมาตรการกวดขันในการตรวจสอบแรงงานข้ามชาติที่เข้ามาอย่างผิดกฎหมายให้กระชับมากขึ้นเพื่อที่จะไม่เกิดปัญหาการค้ำมนุษย์ และปัญหาอาชญากรรมทั้งในพื้นที่ และในพื้นที่อื่นๆ ที่ประสบปัญหาแบบเดียวกันในอนาคต

โดยหากนำแนวคิดจากการทบทวนสถานการณ์และนโยบายแรงงานข้ามชาติในภาคเกษตรกรรมในประเทศแคนาดาของ Max Brem (2006) มาวิเคราะห์เปรียบเทียบ จะพบว่า ประเทศแคนาดามีนโยบายการจัดการนำเข้าแรงงานข้ามชาติจากประเทศแคริบเบียน เม็กซิโกและประเทศอื่นๆ ระบบนี้เรียกว่า CSAWP ย่อมาจาก Canadian Seasonal Agricultural Workers Program เป็นระบบจัดการแรงงานข้ามชาติที่เข้ามาทำงานตามฤดูกาลเกี่ยวเกี่ยวผลผลิตการเกษตร โดยร่วมมือกันระหว่างทั้งประเทศผู้ส่งแรงงาน และประเทศแคนาดาในการตรวจสอบข้อมูลแรงงานย้ายถิ่นชั่วคราวแบบเป็นระบบฐานข้อมูลที่ตรวจสอบได้ทั้งประเทศต้นทาง และประเทศปลายทาง ดังนั้น ผู้วิจัยจึงอยากเสนอว่า ควรจัดให้มีการลงทะเบียนแรงงานกัมพูชาต่อผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่ที่แรงงานกัมพูชาเข้ามาทำงาน โดยต้องมีการรวบรวมเอกสารสำคัญ ดังนี้ 1) สำเนาบัตรประชาชนของหัวหน้าแรงงานข้ามชาติ 1 ใบ 2) สำเนาบัตรประชาชนของผู้นำแรงงานข้ามชาติเข้ามาทำงาน 1 ใบ 3) สำเนาบัตร

ประชาชนของเจ้าของสวนลำไยที่แรงงานข้ามชาติเข้ามาทำงาน 1 ใบ 4) สำเนาหนังสือเดินทางของแรงงานข้ามชาติ (ถ้ามี) 1 ใบ พร้อมกับการกรอกข้อมูลในรูปแบบการลงทะเบียนแรงงานข้ามชาติที่เข้ามาทำงานในสวนลำไย เพื่อส่งให้กับผู้ใหญ่บ้านประจำหมู่บ้านที่แรงงานกัมพูชาเข้ามาทำงาน และเป็นการเก็บข้อมูลแรงงานกัมพูชาไปในทางเดียวกัน

รูปที่ 3 ตัวอย่างบัตรประจำตัวแรงงานข้ามชาติ

รูปที่ 4 หนังสือเดินทางชั่วคราวของแรงงานข้ามชาติ

นอกจากนี้ ควรมีการเจรจากับพ่อค้ารับซื้อลำไยที่พาแรงงานกัมพูชาเข้ามาทำงานในพื้นที่ศึกษา เพื่อที่จะได้มีการหาข้อตกลงร่วมกัน และพ่อค้ารับซื้อลำไยควรมีการแจ้งทางผู้นำชุมชนว่าจะพาแรงงานกัมพูชาเข้ามาทำงานจำนวนเท่าไร พื้นที่ชุมชนใดบ้างเพื่อที่จะได้ประกาศให้คนในชุมชนได้รับทราบว่า จะมีแรงงานกัมพูชาเข้ามาเก็บลำไยในช่วงเวลาหนึ่ง และจะย้ายออกในช่วงหนึ่งให้ชัดเจน อีกทั้งพ่อค้าที่รับซื้อลำไยควรพาแรงงานกัมพูชาเข้ามาในช่วงที่ผลผลิตลำไยพร้อมเก็บ และหน่วยงานปกครองท้องถิ่น ควรเข้ามาจัดการร่วมด้วย ในการสื่อสารกับแรงงานกัมพูชาได้รับทราบในกฎระเบียบของชุมชนก่อน เพื่อที่จะไม่เกิดปัญหาความไม่เข้าใจกัน ระหว่างคนในชุมชน และแรงงานกัมพูชาตามมาภายหลัง และผู้นำชุมชน ควรจัดเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานปกครองท้องถิ่นเพื่อตรวจตราแรงงานข้ามชาติที่อยู่ในชุมชนในทุกๆ ช่วงเวลา เพื่อควบคุมแรงงานเหล่านี้ไม่ให้ก่อเหตุความวุ่นวาย และลักขโมยสิ่งของของคนในชุมชน รวมทั้งคนในชุมชนควรร่วมมือกันตรวจตราแรงงานข้ามชาติที่น่าสงสัย และสามารถแจ้งผู้นำชุมชนให้มาตรวจสอบได้ทันที เพื่อเป็นการเฝ้าระวังเหตุไม่ดีที่จะเกิดขึ้นได้ และเป็นการตีกรอบปัญหาแรงงานข้ามชาติให้แคบลงเพื่อจัดการปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยทุกฝ่ายต้องร่วมมือกันจึงจะสามารถจัดการกับปัญหาแรงงานเหล่านี้ได้อย่างเหมาะสมและเกิดประโยชน์กับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กรมการจัดหางาน. (2559). สถิติจำนวนคนต่างด้าวที่ได้รับอนุญาตทำงานทั่วราชอาณาจักร ประจำปี 2559.

เข้าถึงเมื่อ 25 กุมภาพันธ์ 2560. เข้าถึงได้จาก <http://wp.doe.go.th/wp/images/statistic/sm/59/sm0959.pdf>

กุลธิดา ภูมิ่ง. (2559). “การศึกษาผลกระทบจากพฤติกรรมการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของแรงงานต่างด้าว 3 สัญชาติ (พม่า ลาว กัมพูชา) ต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนในชุมชน กรณีศึกษา จังหวัดชลบุรี.”

Veridian E-Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ ปีที่ 9, ฉบับที่ 1 (มกราคม – เมษายน): 1190-1207.

วรภา คำทา. (2556). **ปัญหาแรงงานต่างด้าวชาวพม่าในประเทศไทย.** เข้าถึงเมื่อ 30 มกราคม 2558 เข้าถึงได้จาก <http://sd-group1.blogspot.com/2013/01/53242414.html>

วิพรรณ ประจวบเหมาะ, นพวรรณ จงวัฒนา, พิชราวลัย วงศ์บุญสิน, สุวัฒนา วิบูลย์เศรษฐ์ และมยุรี นกยูงทอง. (2544). **ผลกระทบของการย้ายถิ่นต่อสภาพการณ์ของแรงงานข้ามชาติ.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศูนย์บริการจดทะเบียนแรงงานต่างด้าว (One Stop Service : OSS). (2557). **รายงานยอดรวมการจดทะเบียนแรงงานต่างด้าวทั่วประเทศ.** เข้าถึงเมื่อ 24 มกราคม 2558 เข้าถึงได้จาก http://wp.doe.go.th/wp/images/pr/pr_oss291157.pdf

สำนักงานจัดหางานจังหวัดลำพูน. (2556). “กำหนดงาน 27 อาชีพ ให้คนต่างด้าว “กลุ่มบุคคลบนพื้นที่สูง” ทำได้ในท้องที่จังหวัดลำพูน.” 16 กันยายน.

สำนักงานจัดหางานจังหวัดลำพูน. (2557). “รายงานสถิติแรงงานข้ามชาติที่มาจดทะเบียนขอรับใบอนุญาตทำงานกับทางสำนักงานจัดหางานจังหวัดลำพูนในช่วงระยะเวลา 10 ปี ตั้งแต่ปี 2548 ถึงปี 2557.” 2 ธันวาคม.

สำนักพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภาคเหนือ. (2547). **รายงานภาพรวมภาคเกษตรภาคเหนือตอนบนปี 2547.** เข้าถึงเมื่อ 6 มกราคม 2558. เข้าถึงได้จาก <http://www.nesdb.go.th>

ภาษาต่างประเทศ

International Labour Organization. (2015). **Promoting Jobs, Protecting People.** Accessed February 7. Available from [http://www.ilo.org/global/topics/labour-migration /lang—en/index.htm](http://www.ilo.org/global/topics/labour-migration/lang-en/index.htm)

Jenna L. Hennebry and Kerry Preibisch. (2010). **A Model for Managed Migration? Re-Examining Best Practices in Canada’s Seasonal Agricultural Worker Program.** Accessed March 5. Available from https://legacy.wlu.ca/documents /41970/Hennebry_Preibisch_IM.pdf

Marshall, W. Zachary (2015). **Seasonal Agricultural Workers in Canada: Understanding the Socio-Political Issues.** Accessed March 15. Available from http://ir.lib.uwo.ca/cgi/viewcontent.cgi?article=1003&context=sociology_masrp

Maxwell, B. (2006). “Migrant Workers in Canada: A review of the Canadian Seasonal Agricultural Workers Program.” Ontario: The North-South Institute.